

61. Ölüm Yıldönümünde Sabahattin Ali'yi Anmak: Yazgısını Seven Adam ve Şiirinde “Ölüm”ü Çağırarak Temi

Remember Sabahattin Ali on the 61th Anniversary of Death: The Man Likes His Predestination and in His Poems Invite to “Death” Theme

Özlem FEDAI*

*Bu sükût çiğnenen bir muhabbetin yasıdır.
Bu sükût bir kömürün içerden yanmasıdır.
Bu sükût beynimdeki cinnetin potasıdır;
Görüp aldanmayınız sessizce durduğumu...*

Özet

Sabahattin Ali, içinde yaşadığı toplumla uzlaşmayan bir şair ve yazardır. Hem şiirlerinde hem de öykü ve romanlarında egemen güçler tarafından belirlenmiş kurallara başkaldıran, bu güçlerin kendilerini ezmesine izin vermeyen bireylerin bilinci mevcuttur. Yazdıklarından ötürü kendisini bekleyen kötü yazgının (öldürülmenin) farkında olarak yaşar ve bunu şiirlerinde hissettirir. Bu çalışmada Sabahattin Ali'nin ilk kitabı olan “Dağlar ve Rüzgâr”daki şiirlerinden hareketle ana hatlarıyla şiirlerindeki yazgının farkında oluş ve ölüm temi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, yazgı, ölüm, çağırarak.

Abstract

Sabahattin Ali is a poet and writer who (can not) to come an agreement in his society. It is available that consciousness of individuals which revolted by dominant forces determined rules and not permitted this forces themselves both in his poems and stories and novels. He lives as be aware of bad fate (lick the dust) waited for himself because of his works and he makes feel this in his poems. In this study has been dwelled upon with main lines to be aware of fate and death theme in his poems in the first poem book of Sabahattin Ali “Dağlar and Rüzgâr.”

Key Words: Sabahattin Ali, fate, death, to invite.

Bir Ölüm İlanı...

Oğuz Atay'ın ironik romanı *Tehlikeli Oyunlar*'ın “Yalnızlığın Oyuncakları” adlı üçüncü bölümü bir ölüm ilanı ile başlar:

“Nihayet insanlık da öldü. Haber aldığımız göre, uzun zamandır amansız bir hastalıkla pençelesen insanlık, dün hayata gözlerini yummuştur. Bazı arkadaşlarımız önce bu habere inanmak istememişler ve uzun süre, ‘Yahu insanlık öldü mü?’ diye mırıldanmaktan kendilerini alamamışlardır. Bu nedenle gazetelerinde, ‘İnsanlık öldü mü?’ ya da ‘İnsanlık ölü mü?’ biçiminde büyük başlıklar yayımlamakla yetinmişlerdir. Fakat acı haber kısa zamanda yayılmış ve gazetelere telefonlar, telgraflar yağmıştır; herkes insanlığın son durumunu öğrenmek istemiştir. (...) Evet, insanlık artık aramızda yok. İnsanlıktan uzun süredir ümidini kesenler ya da hayatlarında insanlığın hiç farkında olmayanlar bu haberi yadırgamamışlardır. Fakat insanlık âleminin bu büyük kaybı, birçok yürekte derin yaralar açmış ve onları ürkütücü bir karanlığa sürüklemiştir; o kadar ki, bazıları artık insanlık olmadığına göre bir âlemden de söz edilemeyeceğini ileri sürmeğe başlamışlardır. Bize göre, böyle geniş yorumlarda bulunmak için henüz erkendir. İnsanlık artık aramızda dolaşmasa bile, hatırası gönüllerde her zaman yaşayacak ve çocuklarımız bizden, bir zamanlar insanlığın olduğunu, bizim gibi nefes alıp ıstırap çektiğini öğreneceklerdir...”¹

Bu ilân, romanın sonunda hayatını intiharla noktalayacak olan Hikmet Benol'un, yitip giden birçok değerini ardından yaktığı bir ağıt gibidir. Tıpkı, bu makalenin, 2 Nisan'da, ölümü üzerinden 61 yıl geçmesine

* Öğr. Gör., DEÜ Buca Eğitim Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

¹ Oğuz Atay, *Tehlikeli Oyunlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 255- 256.

rağmen ölümü hâlâ tam olarak aydınlatılmayan, Türk Edebiyatının yitip gitmiş değerlerinden Sabahattin Ali'yi anımsatmak için yazıldığı gibi.

Walter Benjamin, “Mutlu olmak, ürküntü duymadan kendinin farkına varabilmektir”² der. Lao Tse'den bu yana Doğu felsefesinde ise “İnsanların bilgilisi başkalarını bilen, insanların akıllısı kendini bilendir” anlayışının hâkim olduğu bilinir. Kendini bilmek, kendinin farkına varabilmek, yazgısını bilmeyi ve “kendilik”ini ödün vermeden korumayı da beraberinde getirir. Antik Yunanlı Sokrates'in, “bilmek eylemektir” düşüncesi bu itibarla anlamlıdır.

Yazgının ve “kendi”nin farkına varış ve onları koruma mücadelesi, aslında iradenin bir zaferidir. İnsanı eyleme götüren duygular ve düşünceler ile bunları dizginleyenler arasındaki mücadelede galip çıkan taraf, iradeyi belirlediği gibi kişiliğe de yön verecektir. Bu mücadeleyi aklında ve kalbinde veren birey modeli, çoğu zaman yazgısının farkına çok önceden varır. Bu kişiliğe sahip birey de kendinin farkına varmakla kalmaz; önünde durduğu toplumun gidişâtının da farkına vararak onun varoluşu için yapılması gerekeni ifşa etmekten çekinmez.

Örneğin, insanları Hades'in karanlık dünyasından kurtaran, Tanrılardan ateşi çalarak insanoğluna veren Prometheus kendinin ve diğer insanoğullarının farkına varabilmiş bir ilk örnektir. İnsanlar için “iyi”yi istemesi Zeus tarafından -ciğerleri kartallara yem edilerek- işkenceye mâruz bırakılmasına sebep olmuştur. Aiskhylos'un *Zincire Vurulmuş Prometheus*'unda cezalandırılma sebebini şöyle haykırır Prometheus:

Prometheus:

*Anlatayım: Zeus, baba tahtına oturur oturmaz
Başladı her tanrıya bir şeref payı vermeye,
Devletinin katlarını önem sırasına koymaya.
Bu arada zavallı ölümlülere düşünmek
Aklının ucundan bile geçmedi;
Tersine soylarını ortadan kaldırmak,
Bambaşka, yeni bir soy yaratmak istiyordu
Bu tasarıya kimse karşı çıkmadı benden başka
(...)
Ve kurtardım insanları önledim
Hades'in karanlıklarında yok olup gitmelerini
(...)*

Korobaşı:

Daha büyük başka suçların olsa gerek

Prometheus:

Evet, ölüm kaygısından da kurtardım ölümlülere,

Korobaşı:

Nasıl bir deva buldun bu derde karşı?

Prometheus:

Kör umutlar saldım içlerine

(...)

Dahası var; ateşi armağan ettim onlara

Korobaşı:

Ne? Kızıl ateş ölümlülerin eline mi geçti?

Prometheus:

Evet, bütün sanatları da öğrenecekler ondan ³

Prometheus'tan bu yana ürküntü duymadan yeryüzündeki vazifesinin ve yazgısının farkında olan birçok insanın, özellikle şair ve yazarın sonu da aynı olmuştur. Tarihimizin ve şiirimizin bu konudaki bir örneği Nefî ise, diğer örneği de Nâzım Hikmet'tir. Nefî, hicveden dili yüzünden asılmış; Nâzım yazgıya

² Walter Benjamin, **Tek Yön** (çev. Tevfik Turan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 42.

³ **Zincire Vurulmuş Prometheus**, (çev. Azra Erhat-Sabahattin Eyüboğlu), İş Bankası Yayınları, İstanbul 2000, s. 49.

direnmeye yüksek sesle davet eden şiirleri yüzünden hapse girmiştir. Elli yaşında siyatikli ve kalp hastası olarak hapisten çıktığında askere çağırılmış ve sonunda kuralları başkalarınınca kararlaştırılmış bir “oyun”un parçası olmaktan sıkılmış ve Rusya’ya sığınmış ve bundan dolayı “vatan haini” ilan edilmiştir. Nâzım’ın, kendisinin ve toplumunun farkına vardırıan düşünceleri, onun yazgısı olmuş; ne düşüncelerinden ne de yazgısından asla vazgeçmemiş hatta yazgısına davetiye çıkarmıştır. Bu sebeple arkasından kendisi gibi düşünen birçok isme ışık olmuştur: Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Abidin Dino bunlardan birkaçıdır.

“İstiklâl Marşı” şairi Mehmet Âkif’in durumu da Nâzım’dan farklı değildir. O da, yeni kurulan Cumhuriyet’in Batılılaşmak konusundaki hassasiyet ve eylemlerine karşı düşüncelerini yüksek sesle dile getirdiği için -ölümünden iki ay öncesine kadar- Mısır’da seçmek zorunda kaldığı bir sürgünlüğü yaşamıştır.

Ölümü Çağırın Adam...

2 Nisan 1948 tarihinde aramızdan ayrılan Sabahattin Ali de kendi varoluşunun/yazgısının başından beri farkında olan bir başka yazarımızdır. Bulgaristan (Gümülcine)’de başlayan yaşam yolculuğu, yine Bulgaristan sınırında son bulan Sabahattin Ali, Balıkesir’de 1925-1926’da “Çağlayan” ve “İrmak” dergilerinde yayımladığı şiirleriyle başlar sanat hayatına. Bu dergileri İstanbul’un büyük dergileri izler: *Yedi Meşale*, *Resimli Ay*, *Varlık*... Artık şiirleri yanında öykü de yazan Ali, özellikle öyküleriyle realist hatta *toplumcu* edebiyat akımının da dikkate öncüsü olur ve ilk toplumsal gerçekçi öyküleri (ilk öyküsü 30 Eylül 1930 tarihli “Bir Orman Hikâyesi”dir.) *Resimli Ay* dergisinde yayımlar. Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz’la çıkardıkları *Marko Paşa* gibi siyasî mizah dergilerdeki eleştirel yazılarıyla halkı bilinçlendirmeye çalışır. *Marko Paşa*’nın sık sık kapatılıp isim değiştirmek zorunda kalışı, *Merhum Paşa*, *Malûm Paşa* gibi adlarla yeniden çıkması, Sabahattin Ali, Sertel (Sabiha, Zekeriya)’ler ve diğer arkadaşlarının ısrarlı tavrı da olabilecekleri göğüsleme düşüncesinin önemini okurlarına göstermiştir. Öykü ve romanlarında, pasif görünen ancak yazgısına boyun eğmeyen insanları işlemiş; ‘düzenin adamları’na, yani siyaset ve siyasetçilerden aldıkları güçle halk üzerinde türlü oyunlar sergileyen eşrafa direnen insanların öykülerini anlatmıştır⁴. Böylece inandığı değerler için çarpışan, başkalarının belirlediği ‘yazgı’ya kafa tutan onurlu insanları karşımıza çıkaran Sabahattin Ali, birçok eserinde, âdeta ideal tragedya kahramanları yaratmıştır. Bazen de ‘öteki’ler içinde kendilerine sığınacak yer bulamayan ‘yalnız mücadeleci’lere, şimdi kendinin de Bulgaristan sınırında -Tekirdağ dağlarının eteklerinde yatması gibi- dağlara sığınmayı salık vermiştir.

Sabahattin Ali, içinde yaşadığı toplumla ve onun egemen güçleriyle uzlaşamayan, onların halkı kukla gibi gören zihniyetleriyle sürekli savaştan bir şair ve yazardır. Bu bakımdan onu bekleyen yazgıyı da önceden bilen, gören ve ölümü göze alırcasına fikirlerini savunan bir “yürek işçisi”dir. *Kuyucaklı Yusuf* (1937) romanında eşraf ve hükümet güçlerinin işbirliğine dayalı bir düzene başkaldıran köylü kahramanı Yusuf’un macerasını anlatmaktaki ustalığı onu, Yaşar Kemal, Orhan Kemal gibi Anadolu halkının hâkim güçlere karşı direnişini anlatan romancıların ilk örneği olmasını sağlamıştır⁵. “Hasan Boğuldu” başta olmak üzere, başkalarının koyduğu kurallara, düzene kendi bildikleri/inandıkları uğruna başkaldırmak yolunda canlarını veren insanlar, Anadolu gerçeğini ve insanları arasındaki sosyal yaşam farkını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Ölümünden daha iki ay önce hapse gireceğini hatta susturulabileceğini bile bile Mehmet Ali Aybar’ın çıkardığı *Zincirli Hürriyet*’te (Şubat 1948), “Asıl Büyük Tehlike Bugünkü Ehliyesiz İktidarın Devamıdır” başlıklı son makalesinde, Amerika’dan yardım alabilmek için ülkeyi sosyalist tehlike altında göstermeye çalışan iktidarı sert bir dille eleştirir⁶. Sabahattin Ali’nin bu tavrı biçim ve biçem açısından halk şiirine yakın olan ilk kitabı *Dağlar ve Rüzgâr*’daki şiirlerinden itibaren de görülür. Her ne kadar şiirlerinde çoğunlukla romantik ve kimi zaman yalın bir ruh hâli sergilese de, vatanında bir birey olarak varoluşunun ne anlama geldiğini fark ettiği bu yüzden de bunu fark eden her aydın gibi “kayı”lı olduğu gözlenir⁷. Bu kaygı sadece

⁴ Vedat Günyol, “Kıyaslama Yoluyla Sabahattin Ali’nin Hikâyeciliği ve Romancılığı”, *Yücel*, nr. 103, Mayıs 1945, s. 80-84.

⁵ Ayrıca bu konuda bk. Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman (1919- 1930)*, C. 1, İstanbul 1968, s. 172-180.

⁶ Bu konuda bilgi için bk. Sabahattin Ali, *Çakucunun İlk Kurşunu (Tereke)*, YKY, İstanbul 2002, 152 s.

⁷ Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali’nin şiirleri incelendiğinde; “iç serzenişleri avutmaya, doyurmaya veya dindirmeye çalışan bu yüzden de tezatların en uç noktalarında gidip gelen; zaman zaman cesur, kararlı ve kalender ama ekseriya vehimli, aciz, korkak, bedbin ve daha çok melankolik bir ‘ben’ şairi çıkar.” der. Ayrıntılı bilgi için bk. Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali: İnsan ve Eser*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s. 38-39.

bireysel değil, entelektüel bir kaygıdır. Tıpkı J. J. Rousseau gibi romantiklerin hatta bizdeki Abdülhak Hâmid gibi şairlerin tabiata sığınması da bu yüzden boşuna değildir. Çünkü şehir ve şehirdeki hesaplar ‘aydın/insan’ı bozacak, oyuncak yapacak oysa tabiat/dağlar bozulmuşluktan arındıracaktır. Bu dünyanın, hele hele toplumun kendini taşımayacağını, haklıya kulak kesilmek yerine kulaklarını tıkayacağını sonunda da onu susturacağını hissetmiş olan şair, bu hislerini şiirlerine yansıtmıştır. Gerçi Sabahattin Ali, bu şiirlerin yazılmasından yıllar sonra özgür düşüncenin serpilemediği bir ortamda “yazma” eyleminin sıkıntılarını çıkardıkları ve yazdıkları dergilerin kapatılmasından, Nâzım Hikmet ve kendi başına gelenler yoluyla zaten açıkça öğrenmiş ve yıllar sonra da öğrenecektir. Bu sebeple, yaşadığı ve yazdığı ortamdan yaşayacaklarını önceden bilmesi ve böyle bir ortamda yazmadan yaşamaktansa ‘ölümü çağırma/göze alma’sı manidardır.

1931-1934 yılları arasında *Atsız Mecmua* başta olmak üzere *Varlık*, *Yedi Meş’ale* gibi dergilerdeki şiirlerinden oluşan *Dağlar ve Rüzgâr*⁸’daki şiirler, Sabahattin Ali’nin arz-ı hâli gibidir. Bu şiirlerde, aşk ve var oluş gibi bireysel sıkıntılar kadar, toplumsal sorunlardan da ıstırap duyan ve bu sorunları her şeye rağmen dile getirmekten çekinmeyen bir sanatçı duruşu sergiler. Bu sebeple aslında kendisi seçmediği yazgısını âdeta adım adım ve ‘başıyla birlikte’ kabul ederek çağırır.

Kitaba adını veren “Dağlar” ve “Rüzgâr” şiirleri, şairin her türlü yozlaşma karşısında kendini güvenilir kucaklarına bıraktığı doğaya ait iki unsurdur. Sabahattin Ali, burada hem toplumla, hem kendiyse hesaplaşma fırsatı bulur. “Rüzgâr” (1931) şiirinde kendisine kayıtsız kalan kulaklardan şikâyet ederek, her şeyi bir “hiç” olarak gören, insanlara itimadı kalmayan şair, dağlara ve onların efendisi rüzgârlara sığınır. Tabiatın kucağı Sabahattin Ali için şefkatli bir ana kucağı gibidir. Şiir, şairin dağlara sığınma sebebini okurla paylaşmasıyla başlar. Şairin arzuları ve etrafın duyarsızlığı arasındaki çatışma, yaşanan ortamdan hoşnutsuzluk bu mısralarda dikkat çeker:

*Arzularım muayyen bir haddi aşınca
Ve kulaklar sözlerime sağırlaşınca
Bir ihtiras duyup vahşi maceralara
Çıkıyorum bulutları aşan dağlara.
Tanrıların başı gibi başları diktir,
Bu dağları saran sonsuz bir genişliktir,
Ben de katıp vücudumu bu genişliğe,
Bakıyorum aşağılarda kalan hiçliğe.*

Dağdan aşağıdaki her türlü eylemi, insanı, şehri, gürlütüyü, yalanı bir “hiçlik” olarak değerlendiren şair, sonra dağların hükümrânı rüzgârı devreye sokar ve sıkıntısını, toplumdan uzaklaşma nedenini ona anlatır, çünkü bir tek ona güvenir:

*Ey dağların dertlerini dinleyen rüzgâr!
Benim artık yalnız sana itimadım var.
(...)
Etrafımın sözlerine aklım eremedi,
Etrafım da bana asla kulak vermedi.
Senelerden beri hâlâ anlaşılamadık,
Ben de kestim anlaşmaktan ümidi artık.*

“Rüzgâr” şiirinde şairin yaşadığı dünya, toplumdaki yozlaşmalar, insan ilişkilerindeki bozulmalar ve bunlardan duyduğu kaygı açıkça dile gelir. Öyle ki şair, bu dünyada hiçbir “değer”in değer olarak kalamayacağına, “hakikî” sıfatı taşıyan hiçbir şeyin kalmadığına, artık şairlerin şiirinin, filozofların düşüncelerinin, âşıkların aşkının bile gerçek olmadığına hükmederek üzüntü ve öfke duyacaktır. Zaman zaman her şeyin boşluğu fikri ve dağların yüceliği onu Tanrı fikrine de götürecektir:

*Bir dürbünün ters tarafı gibi bu dünya
En büyük şey, en asil şey küçülür burda.*

⁸Sabahattin Ali, *Değirmen Dağlar ve Rüzgâr*, 2. b., Varlık Yayınları, İstanbul 1965; *Bütün Şiirleri, (Dağlar ve Rüzgâr, Kurbağanın Serenadı ve öteki şiirler)*, (haz. Attila Özkırmlı), YKY, İstanbul 1999.

*Burda yalan para eden biricik iştir,
Burda her şey bir yapmacık, bir gösteriştir.
Kimi coşar din uğruna geberir, yalan!
Kimi gider vatan için can verir, yalan!
Bir filozof yetmiş eser yazar, yalandır;
Bir kahraman istibdadı ezer, yalandır,
Şairlerin büyük aşkı fânî bir kızdır,
Bu dünyada herkes sinsî, herkes cılızdır.
(...)*

*Her büyüklük cüzzam gibi dökülür burda,
En muazzam ölüm bile küçülür burda.*

Tüm bunlardan sonra insan olmanın haysiyetine dokunması ve dağlara ve rüzgâra sığınması kadar doğal bir şey yoktur şaire göre. Zira mücadele etmek için de bir muhatabın olması gerektir:

*Zaman zaman mağlup olsam bile etime,
İnsan olmak dokunuyor haysiyetime.
Büyük, temiz bir arkadaş arıyor ruhum,
İşte rüzgâr, şimdi sana sığınıyorum!*

Şiir kitabına adını veren diğer şiiri “Dağlar” (1931)’da ise, yine her türlü çirkinliğe ve yozlaşmaya karşı, ulu, aşılmaz ve temiz olan dağlara/tabiatı sığınma dikkat çeker. Dağ başlarının dumanlı oluşu gibi, şairin başı da sürekli derltli yani dumanlıdır. Dağlar nasıl ovalara sığmazsa, o da hiçbir yere sığamaz ve:

*Başım dağ saçlarım kardır,
Deli rüzgârlarım vardır,
Ovalar bana çok dardır,
Benim meskenim dağlardır, der.*

Şüphesiz bunun sebebi:

*Şehirler bana bir tuzak,
İnsan sohbetleri yasak,
Uzak olun benden, uzak,
Benim meskenim dağlardır*

diyene şairin kalabalık içinde yalnız oluşu kadar, onun gibi düşünen kişileri bulamaması ve bu yüzden tutunacak bir dal aramasıdır. “Dağlar” şiiri, ömrünün geri kalanında roman ve öykülerle inandığını savunan ve ölümünü âdeta severek çağırın Sabahattin Ali’nin erken yazılmış bir vasiyeti gibidir:

*Bir gün kadrim bilinirse,
İsmim ağza alınırsa,
Yerim soran bulunursa:
Benim meskenim dağlardır.*

Sabahattin Ali için ölümle yaşam arasında bir yerde duran dağlar, ya düşmana geçit vermeyerek şairi ve korumaya çalıştıklarını saklayacak; ya da mezarına mesken olacaktır. Tekirdağ’da Bulgaristan’a geçmek üzereyken sınırda öldürülen ve Hıfzı Topuz⁹’un ifadelerine göre, önce –sorgulama sırasında işkence görerek-başından aldığı darbelerle ölen ve sonradan bu işkence vak’ası örtbas edilmek istendiği için kurşunlatılan Sabahattin Ali, çıplak/savunmasız ve kimliksiz bir biçimde birkaç gün Istranca dağların eteğinde yatmış ve bir çoban tarafından bulunmuştur. Mezarının istediği gibi dağların eteklerinde olması boşuna değildir bu yüzden hem dağlardan kaçmak için geçit ararken vurulmuş Istranca dağlarının eteklerinde sonsuzluğa kavuşmuştur.

⁹ Hıfzı Topuz, **Başın Öne Eğilmesin**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s. 246-250.

O, şiirinde bir kız kaçırma öyküsünü dile getirirse bile, dağlara sığınmış; her zaman kendisini beklemekte olan tehlikeye karşı dağlardan medet ummuştur. “Kızkaçıran” (1932) şiirinde, yine bir ‘oyun’/‘düzen’e karşı çıkar ve sevdiğini alıp kaçıırır. Peşlerine düşen jandarmaların onu öldüreceğini bilse de yolundan dönmez. Sadece dağlardan ve atından medet umar:

(...)

*Dağlar geçilmiyor kardan;
Aman yok candarmalardan.
Ayrılamadım bu yardan;
Yürü yağız atım, yürü...*

(...)

*Peşime düştü takipler,
Boynumu bekliyor ipler
Zeybekler seni ayıplar;
Yürü yağız atım, yürü...*

Sabahattin Ali’de yazgıya başkaldırı, aşk ve ölümlerle iç içe geçmiştir. Şairin 1931 tarihinde kaleme aldığı “Eskisi Gibi” (1931) adlı şiiri, aşk ekseninde yazılmış olmakla birlikte, yine yazgısını her durumda seven, ona vurgun olan bir adamın samimi hislerini anlatır. Zira şiirde Sabahattin Ali’nin dile getirdiği sevgili de dâhil her özne, ona sırtını çevirmiş olmasına rağmen, yine de dile getirdiği özneye tutkun olması, acısına bile gülümsemesi yazgısını sevmesinin işaretidir:

*Seneler sürer her günüm,
Yalnız gitmekten yorgunum;
Zannetme sana dargınım,
Ben gene sana vurgunum.*

(...)

*Dağları aşınca başım,
Geri kaldı her yoldaşım,
Gel sevgilim, gel kardaşım,
Ben gene sana vurgunum.*

(...)

*İtilmiş, tekmelenmişim,
Doğduğum günde yanmışım,
Yalnız sana güvenmişim;
Ben gene sana vurgunum.*

Özellikle son dördlükte kötü yazgısını dışa vuran ve bir tek sevgiliye güvenen şair onun tarafından da yüzüstü bırakılmayı göze almış gibidir.

Søren Kierkegaard, insanı hayvanlardan ve meleklerden ayıran şeyin “kaygılı olmak” olduğunu belirtir. Ancak Kierkegaard, her insanın kat etmesi gereken yolun; ‘ne yitip gitmeyi, ne de kaygı’ya boyun eğmeyi seçmeden kaygılı olmayı öğrenmek”¹⁰ olduğunu söyler. Sabahattin Ali de tüm yaşamı boyunca yitip gitmeden ve kaygısına boyun eğmeden ancak kaygılı olarak yaşamıştır. Birçok şiiri gibi şarkıya dönüştürülen “Melankoli” (1932) şiiri, onun kaygıyla yaşamayı öğrenmiş ruh hâlini yansıtır:

*Beni en güzel günümde
Sebepsiz bir keder alır.
Bütün ömrümün beynimde
Acı bir tortusu kalır.*

¹⁰ Søren Kierkegaard, **Kaygı Kavramı**, (çev. Türker Armaner), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004, s. 165.

*Anlayamam kaderimi,
Bir ateş yakar derimi,
İçim dar bulur yerimi,
Gönlüm dağlarda bunalır.*

(...)

*Yanıma düşer kollarım,
Görünmez olur yollarım,
En sevgili emellerim
Önüme ölü serilir...*

*Ne bir dost, ne bir sevgili,
Dünyadan uzak bir deli,
Beni sarar melankoli:
Kafamın içersi ölür.*

Sevgilisine yazdığı bir aşk şiirinde de dünyadaki herkesin ona “karşı” olduğunu bilen ama bundan duyduğu kaygıyla yaşamayı öğrenen bir insanın duruşuyla sevgiliye seslenir. Onu çağırmakta olan kötü son/yazgının farkında olan şairin sevgiliden beklediği tek şey onu sevgiyle anmasıdır. Halk şiiri söyleşine yakın, sanat değeri açısından çok başarılı olmayan 1934 tarihli “Son Mektup” adlı şiir, bu hislerle yazılmıştır. “Her şey bana engel oldu âlemde / Bir coşkun nehirdim, yıktım bendimi” diyen şair, kararlılığını yineler. Aynı şiirin ilerleyen mısralarında ise, yine kendi var oluşunun sebebinin ve onu sona doğru götüren bilinci dışı vurur. Bu bilinçle bu dünyada yerinin olmadığını, kabına sığmaz yaratılışının önünde sonunda onu başkalarının kurallarını hazırladığı “oyun” a başkaldırmaya, bunun da onu, beklemekte olan “yazgı” ya götüreceğini ifade eder. Âdeta yaşama hakkına son verileceğini kestiren Sabahattin Ali, sevdiklerinin arkasından ayda yılda bir kez onu anmasının gönlünü ne kadar hoş edeceğini, ‘son mektup’ la haykırır:

*Benim gönlüm doğuşundan deliydi;
Başka dünyaların şaşkın seliydi...
Bunun böyle olacağı belliydi...
Her şey biter sel yerine döndü mü...*

*Dünya durmaz, bahar olur, kış olur,
Belki senin gözün biraz yaş olur,
Ben garibim, benim gönlüm hoş olur,
Sevdiklerim ayda yılda andı mı...*

Onu bekleyen hazine sona kendisini sürekli hazırlamış olan Sabahattin Ali’nin ilk kitabında bu kadar ölümlü içli dışı olması tuhaftır. “Son Mektup” la, “Dağlar” la vasiyetlerini bildiren şairin, “Hapishane Şarkısı-I” (1932) adlı şiiri de diğer şiirleri gibi arz-ı hâl niteliğindedir. Bu şiir de onun ölümü çağırın psikolojisini, verdiği mücadeleleri ve yorgunluğunu seslendirir:

*Göklerde kartal gibiydim.
Kanatlarımdan vuruldum;
Mor çiçekli dal gibiydim,
Bahar vaktinde kırıldım.*

Devrinden şikâyetçi olan ve onun kendisini anlamamakta direndiğini söyleyen şair, *Yar olmadı bana devir/ Her günüm bir başka zehir*, diyecek ve ‘İhtiyar çınarlar gibi bir gün içinde devril’ diğini de aynı şiirde dile getirecek; sıkıntı içinde geçirdiği bu hayatı taşımaktan yorgun, ölümünü çağırılmaya devam edecektir:

*Ekmeğim bahtımdan katı,
Bahtım düşmanımdan kötü;
Böyle kepaze hayati
Sürüklemekten yoruldu.*

Şiirlerinde giderek artan bir bıkkınlık içinde olduğunu gördüğümüz Sabahattin Ali, dünyadan göçmek için âdeta fırsat kollamakta ve ölümüne el etmektedir. Öyle ki “Servi” (1933) şiirinde bir servi ile konuşarak

mezarı için bir yer bile ayarlar. Bu dünyada kimsenin anlamadığı şairin serviyile anlaşması, servinin ona dibinde yer vermesi yine tabiatın kucağına sığınıştır. Servi ona şöyle seslenir:

*Çok koşup yorulmuşsun,
Yollarda yalnız kalmışsın,
Güvenip bana gelmişsin,
Rahat benim altımdadır.*

*Sana kökümde yer versem
Gölgeyi üstüne gersem...
Hey rahat isteyen sersem!
Rahat benim altımdadır.*

Sis Denizinin Semasındaki Gezgin

Alman romantik ressamı Caspar D. Friedrich'in "Wanderer above the Sea of Fog"¹¹ yani "Sis Denizinin Semasındaki Gezgin" adlı tablosunda, sisli bir dağın tepesinde elindeki âsasıyla ötelere bakan, insanlar arasında kendisine yer bulamamış, bu yüzden yokluğu ve ölümü çağıran yalnız bir adam resmedilmiştir. Bizce Friedrich'in tablosu altına Sabahattin Ali'nin "Kudurmak" adlı şiirindeki şu satırlar yarasır:

*Bu sükût çiğnenen bir muhabbetin yasıdır.
Bu sükût bir kömürün içerden yanmasıdır.
Bu sükût beynimdeki cinnetin potasıdır;
Görüp aldanmayınız sessizce durduğumu...*

Sonuç

Sabahattin Ali, bütün yaşamı boyunca düşüncenin özgürleşmesi için dergi ve gazetelerde yazılar yazmıştır. Eserlerinde haksızlığa uğrayan insanların mücadelelerini ve toplumdaki güçler savaşını dile getirmiştir. Ancak şiirlerinde, bir yerlere sığamamanın, düşüncelerine ses veren birilerini bulamamanın hüznünü taşımıştır. Bu hüznü, şiirlerinde âdeta yokluğu ve ölümü çağırmıştır. O, Caspar David Friedrich'in "Sis Denizinin Semasında Gezgin" adlı tablosundaki gezgin gibi, sislerle kaplı bir dağın doruğundan aşağıya/hicliğe bakıp artık yorgun düşmüş olmasından dolayı kaygılı ama gözleri ötelere olan bir seyyah gibidir. Onu bekleyen yazgıyı/ölümü önceden bilen ve seve seve çağıran bir gezgindir.

KAYNAKÇA

- AISKHYLOS **Zincire Vurulmuş Prometheus**, (çev. Azra Erhat-Sabahattin Eyüboğlu), İş Bankası Yay., İstanbul 2000.
- ALANGU Tahir, **Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman** (1919- 1930), c.1, İstanbul 1968.
- ATAY Oğuz, **Tehlikeli Oyunlar**, İletişim Yay., İstanbul 1992.
- BENJAMIN Walter, **Tek Yön** (çev. Tefik Turan), Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999.
- FRİEDRİCH Caspar D., Oil on canvas, 94 x 74.8 cm; Kunsthalle, Hamburg 1818.
- GÜNYOL Vedat, "Kıyaslama Yoluyla Sabahattin Ali'nin Hikâyeciliği ve Romancılığı", *Yücel*, nr. 103, Mayıs 1945.
- KIERKEGAARD Søren, **Kaygı Kavramı** (çev. Türker Armaner), İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2004.
- KORKMAZ Ramazan, **Sabahattin Ali: İnsan ve Eser**, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1997.
- SABAHATTİN ALİ, **Çakıcının İlk Kurşunu (Tereke)**, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2002.
- SABAHATTİN ALİ, **Değirmen Dağlar ve Rüzgâr**, 2. b., Varlık Yay., İstanbul 1965.
- SABAHATTİN ALİ, **Bütün Şiirleri, (Dağlar ve Rüzgâr, Kurbağanın Serenadı ve Öteki Şiirler)**, (haz. Atilla Özkırmlı,) YKY, İstanbul 1999.
- TOPUZ Hıfzı, **Başım Öne Eğilmesin**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006.

¹¹ Caspar D. Friedrich, 1818; Oil on canvas, 94 x 74.8 cm; Kunsthalle, Hamburg.